

una pard ad ipso *pedriçal* gros, que est supra Fonte de Olm --- et de alia parte affrontat in *pedriçal* alt, qui est davant Espulga de Romeguera», doc. de 1150 de l'Espluga de Francolí (MiretS, *El més antic text*, pàgina 15).

Pedró 'pilar solt que commemora un fet memorable' (DFa.), '(gran) pedra o pilar plantat en un indret important dins el terme d'un poble: sovint el que coronat amb una creu s'usa per anar-hi a beneir-lo en certs dies de l'any', 'lloc situat en un cim on coincideixen diversos termes' (*CostManc.* II, 94, § 352, escrit *padró*); ['ara de sacrificis', S. XIV]: «Abel --- dels me<1>lós béns fajé el hofertas a N. Senyor --- e Déu li-n rendia tal gasardó --- car con él fo muntat al *padró*, per hon era acustumat, per cremar les aufer-tas --- sí se-n anà lo fum tot dret al sel», Reixac (*Questa*, 161.2, = p. 216.22 de l'original fr., ed. Pauphilet); ell mateix usa altres cops la variant *peiró*: «un gran *payró* què yo é vist axir sobre l'aygua» (5.4).⁵ Freqüent en les descripcions antigues d'afrontacions: «muntar en dits llocs --- confirmar los senyals desfigurats e *pedrons* e térmens desfets», «la serra dels Finestrals --- fuisse signata tam de *pedró* --- in quadam rupe firme, cum uno mall signo Crucis» en les de Prats de Molló de 1525 (*Llibre Roig*, 83v^o, 84r^o).

Els *pedrons* es troben per dotzenes arreu en totes les comarques pirinenques i pre-pirinenques del català oriental (arribant cap al Sud fins «als volts del Montserrat», *CostManc.*); sobretot en el cim de puigs culminants, i en collades d'alguna importància (*Collet del Pedró* vora Besora de St. Quirze, 1953; el *Pedró* de Sta. Coloma, abans oratori [1930] avui ermita entre St. Hilari i Sta. Col. de Farners); altres vegades commemora un fet ressonant que s'hi produí, o serveix d'oratori o lloc de benedicció.

De cabdal importància orogràficament són els dos grans tossals anomenats *Pedró dels Quatre Batlles*, en els cims més elevats del massís de la Tosa d'Alp, i del de la Serra del Port del Comte (entre el Cardener i l'Urgellet), que formen quadrifini entre quatre municipis (els batlles del quals pogueren discutir-hi cada un des del seu territori); d'altra banda el cèlebre *Pedró de Font-Romeu* a l'Alta Cerdanya; *Pedró dels Rasos de Peguera* (Fígols), *Serrat del Pedró* de Saldes, *Pedró de la Serralta* a Ladurs. En el *Pedró* de Fatjabanca (Palmerola de Ripollès) donen un pa, quan hi beneeixen el terme (1964).⁶ També s'escava sovint que siguin meres acumulacions de rocs, per despedregar un prat (Camp dels *Pedrons* «o dels clapers» a Llebro, Alt Ter), un altre en el terme d'Er; o bé és la pedrassa a la punta de la qual es col·loca un roc més petit, per al que el caminant s'orienti, en extensions planeres, en temps de grans nevades (un *cusoll* se n'havia dit, i a Luixén en fan avui *pusól* barrejant els dos mots, 1964).

Germans del mot català són l'oc. ant. *peiron*, it. *perone* i fr. *perron*, antigament 'gran bloc de pedra, de sentit religiós o commemoratiu' a la manera del mot català; després «escalier de quelques marches, en saillie sur une façade». Mentre que del cat. fou manllevat el mot (amb fonètica acatalanada) pel cast. *padrón*, on

es documenta en Cervantes i algun altre autor del segle XVII: *DECH* IV, 535a58-b4, on resumeixo el treball en què vaig indicar la probabilitat que el gall. *Padrón* en sigui un mer homònim d'origen cèltic.⁷

⁵ La variant fonètica catalana *peiró* és també antiga, important i molt estesa. Ja hem comentat més amunt el tractament fonètic del grup intervocàlic -rr- com a -j-. He anticipat llavors que aquest tractament es produí dialectalment, i amb caràcter autòcton (no es pot dir verament que sigui provençalat) quan el grup es troba en posició pretònica —com aquí i en *peirer* i *paivastre*—; més es devia estendre encara, si totes dues síl·labes eren pretòniques; i, en el cas d'aquest mot, l'ús predominant com a genèric toponímic, havia de conferir-li bastant caràcter proclíctic; tractament, però, que tingué més força preponderant en els parlars de l'extrem Nord, i en general tot al llarg del català occidental, fins al Maestrat.⁸

Aquest és el valor amb què ja apareix en els *Costums de Tortosa*, on es tracta d'un monument petri, que devien destinar a cerimònies solemnes: posant-hi els evangelis, damunt els quals havien de jurar obediència a les lleis de Tortosa els qui en volien ser admesos com a ciutadans: «lo ciutadà qui serà jutge --- deu-li esclarir lo jurament: --- 'jurarets que farets vostre estatge major en Tortosa, a feeltat ---' --- deu atorgar aquel hom que *hoc*, e posar la man dreta sobre ls quatre Evangelis qui estan e l *peyró* en la Cort» (I, § 4, 13, Ol., p. 38.14).

⁶ No repetirem aquí la major part de les dades i informes que ja vaig donar sobre el cat. dial. *peiró* en el *DCEC/DECH* (*PADRÓN*, n. 7), i la seva expansió fins a l'arag. *peirón*. Comarcament, en català, hi ha dues àrees de la variant. En el N., la forma *pedró* s'hi ha superposat; però encara queda: *El Peiró del Travís*, prat vora la Vanera, on degueren fer un *pedró* per despedregar; a Prada de Conflent, un dels carrers de la vila es diu *al paírú* (1959-60). Tirant cap al Pallars se'n conserven més: a la Vall d'Assua el punt més dominant damunt Altron, dit *Lo Peiró*, ens serví d'observatori per veure d'un cop tot el terme.

Això sobretot s'allarga molt des de la Terra Alta de l'Ebre fins a la part interna de la Pna. de Castelló. La forma primitiva *peiró* es manté entorn de Morella (*El Peiró de St. Marc* en el terme de Morella), tres o quatre a La Todolella, altres a Portell i a La Mata. De nou una zona d'aquesta forma conservada a Xodos, Llucena i L'Alcora (ficant-se *peirón* fins a Argelita, en l'aragonès de l'Alt Millars). D'altra banda aconseguí en aquest mot gran extensió la transposició del tipus *boira* > *bòria*, *caire* > *kàrie*; d'on *perió*, en part pronunciat bislàbic (Càlig, B. Maestr.); però encara més es dissocia el sílabeig, resultant *perió* trissíl·lab (La Fatarella, i després Castellfort, Ares, Vistabella, Serra d'En Galceran, Vilafranca, Cabanes); en alguns punts (St. Mateu, Serra d'En G.) vaig sentir alhora *perió* i *peiró*. En fi, des de *perió*, es passà, amb consonant antihiàtica, a *perigó*, i sincopat *prigó*; així a tota la Tinença: Coratxà, C. de Cabres, Herbés, i a Vallibona, després de nou a Catí i Alcalà de Xivert.